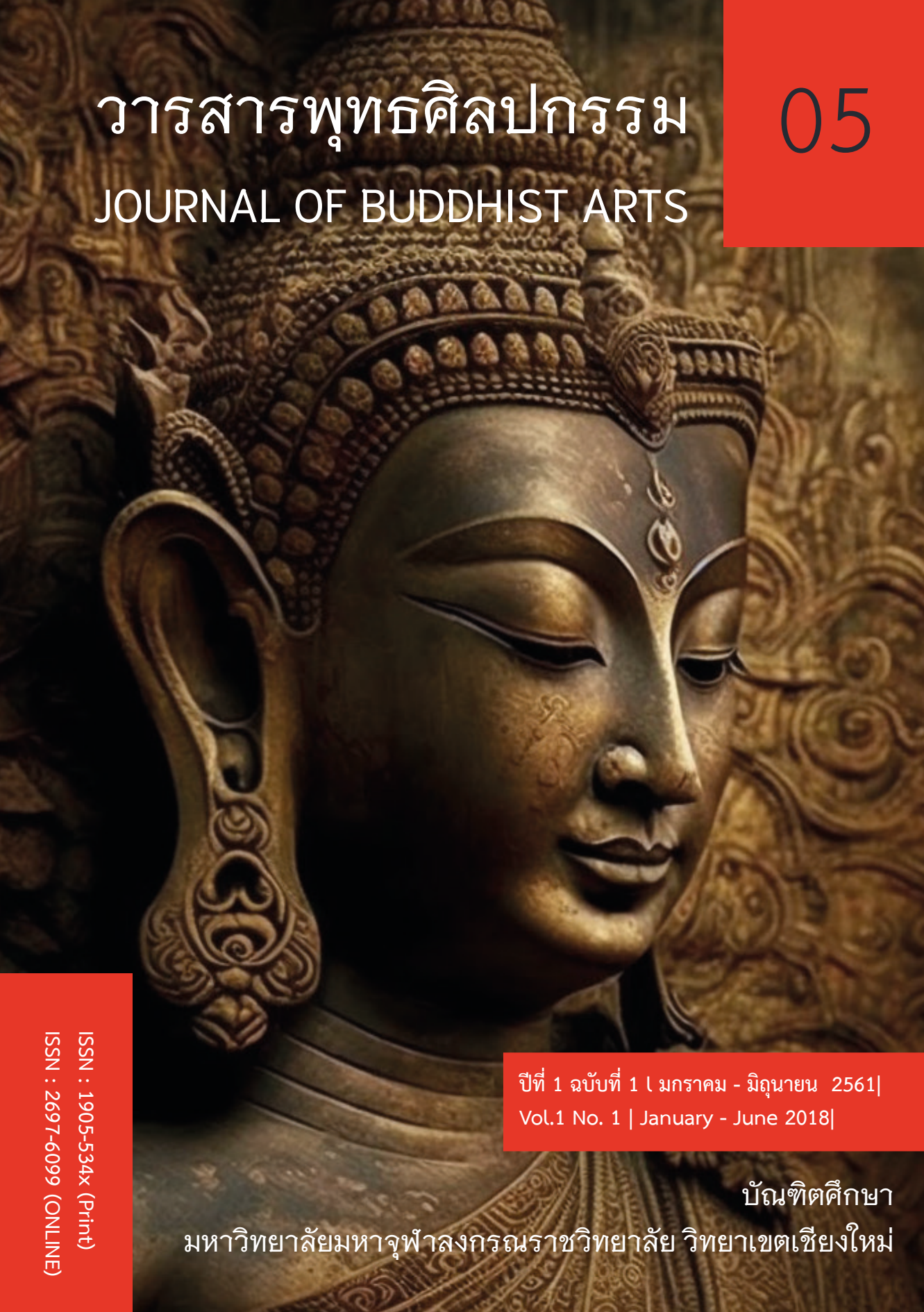

วารสารพุทธศิลปกรรม

JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

05

ISSN : 1905-534x (Print)
ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2561 |
Vol.1 No. 1 | January - June 2018 |

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

การพัฒนาปุ๋จาร์ยกับการสื่อสารธรรมในสังคมล้านนา Development of Poojarn and Dhamma Communication in Lanna Society

กตัญญู เรือนตุ่น

Katanyou Reuntoon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai

พูนชัย ปันธิยะ

Poonchai Pathiya

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai

Email: katanyou2000@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ พบว่า สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดิ่งงามลดลง คุณสมบัติของมัคนายก ปราชญ์ชาวบ้าน ปุ๋จาร์ย ผู้เป็นศาสนพิธีกรที่เป็นบุคคลากรรุ่นเก่าเริ่มถูกลดทอนบทบาทลงไปเรื่อยๆ การเพิ่มความเข้มแข็งและพัฒนาบทบาทของการพัฒนาคน เพื่อให้เกิดการยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ลดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด และสร้างความเป็นเอกภาพในสังคม แนวทางการพัฒนาปุ๋จาร์ย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้นำปุ๋จาร์ยต้องเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้งาน รู้จุดมุ่งหมายของงาน มีความเข้าใจตนเอง รู้จักความพอดี รู้จักบริหารเวลา มีมนุษยสัมพันธ์ และเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้เป็นอย่างดี เพื่อที่จะสามารถนำพาองค์กรหรือพิธีกรรมพัฒนาก้าวหน้าไปได้อย่างยั่งยืน และมั่นคง ท่ามกลางสภาพของการแข่งขันที่รุนแรงเฉกเช่นในปัจจุบัน ภาวะผู้นำปุ๋จาร์ยเชิงพุทธ จึงเป็นคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้นำปุ๋จาร์ยที่รู้เท่าทันสถานการณ์ปัจจุบัน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรหรือพิธีกรรมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ปู่จารย์, การสื่อสารธรรม, สังคมล้านนา

Abstract

This scholarly article found that Thai society is materialistic, with a great emphasis on morality and culture. Features of “deacon” The pagan folk philosopher, the ceremonial singer, “the old man began to be reduced to a role. Strengthening and developing the role of human development in order to recognize the diversity of cultural diversity that mitigate conflicts of thought and create unity in society. Guiding the development of grandfather. In the district of Lampang, leader Pu Jai is a person with knowledge. Know the purpose of the job. Have self-understanding Know fit Know time management Have human relations and with colleagues as well. In order to be able to lead the organization or ritual to develop in a sustainable and stable manner In the midst of intense competition, like in the present. Grandfather’s leadership in Buddhism It is the feature or qualification of a leader who knows the current situation and is able to respond to the needs of the organization or the present ritual very well.

Keywords: Poojarn, Dhamma Communication, Lanna Society

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นมาในชมพูทวีป พระพุทธเจ้าได้ทรงอาศัยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ในหมู่สัตว์ เสด็จจาริกไปเพื่อเผยแผ่ พระธรรมคำสั่งสอนที่ตรัสรู้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลายในสมัยพุทธกาลบุคคลผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามีทั้งฝ่ายที่เป็นอุบาสกและอุบาสิกา (วคิน อินทสระ, 2533: 16-17)

การพระพุทธศาสนา อาณาจักรต่างๆ และอาณาจักรที่คนไทยได้ตั้งอยู่ คนชาติไทยมีความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือ ผีสางเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาในภาคเหนือตอนบนเกิดพิธีกรรมศิลปะวัฒนธรรมประเพณีประยุกต์ความเชื่อของชนชาวล้านนา ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าว定会พบและสัมผัสได้จาก วิถีชีวิตของคนชาวล้านนาที่ดงามที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนล้านนา ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ จนกระทั่งตาย พระพุทธศาสนาปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องก่อให้เกิดพิธีกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงได้แก่ การทำบุญ โดยอ้อมคือ การนำภาษาบาลีและเรื่องราวพุทธประวัติ มาปริวรรตแต่งแต่งเป็นสำนวนโวหารในการประกอบพิธีกรรมแทบทุกๆ พิธีกรรม ฉะนั้นการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และแม้แต่ความเชื่อในเรื่อง ฤกษ์ยาม โชคชัย ความเชื่อผีสาง เทวดา สวรรค์ ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีกรรมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนา นอกจากพระสงฆ์แล้วยังมีปุ๋ญจารย์ยังรับบทบาทหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรม

ส่วนคำว่า ปู่อาจารย์ก่อนมาเป็น ปู่จารย์ ซึ่งจะเป็นที่ประชาชนชาวล้านนาเขตภาคเหนือ จะใช้สำหรับเรียกขาน ผู้นำเพื่อประกอบพิธีกรรม ซึ่งมีความหมายตรงและใช้เหมือนกับคำว่า มรรคทายกคุณสมบัติข้อหนึ่งที่สำคัญที่จะเป็นปู่อาจารย์หรือ ปู่จารย์ได้ จะต้องได้รับการอุปสมบท เป็นพระภิกษุมาก่อน คุณสมบัติข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่แยกย่อย เพราะผู้ที่ผ่านการบวชเป็นพระภิกษุมาก่อนนั้นประการแรก จะต้องเล่าเรียนศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อใช้ประกอบในการประสานระเบียบวิธีปฏิบัติศาสนพิธีระหว่างเจ้าภาพและพระภิกษุ หรือศึกษาพุทธประวัติเพื่อใช้เป็นภูมิความรู้ในการกล่าวถึง (มณี พยอมยงค์, 2525: 20)

ปัจจุบัน คำว่า “ปู่จารย์” เป็นคำเรียกที่ชาวบ้านทั่วไปเรียก คำเต็มคือ “ปู่อาจารย์” หรือ “ปู่อาจารย์” หากอายุไม่มากนักบางแห่งก็เรียกว่า “ป้อจารย์” หมายถึง พ่ออาจารย์ “ปู่อาจารย์” หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ทางด้านพุทธศาสนาและพุทธศาสนพิธี เป็นผู้ดำเนินการไหว้พระ รับศีล เว้นทานหรือการประกอบพิธีต่างๆ ทั้งการประกอบพิธีในวัดและในบ้าน ผู้ที่จะเป็นปู่จารย์ได้นั้นกำหนดไว้ว่าจะต้องเป็นหนานหรือผู้ลาสิกขาบทในขณะที่เป็นพระสงฆ์ ในการที่ชาวบ้านจะทำบุญไหว้พระต่างๆ ในวัดนั้น ปู่จารย์จะเป็นผู้กล่าวนำ การไหว้ การรับศีล การอาราธนาธรรมและการโอกาส

เวนทานหรือการกล่าวมอบเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์ ส่วนในการทำพิธีในบ้านหรือนอกวัดนั้น ปู่อาจารย์ก็จะทำหน้าที่เดียวกันนี้ ปู่อาจารย์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่จะประสานหรือทำความเข้าใจระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์และศาสนพิธี ในบางวัดที่เจ้าอาวาสไม่สันทัดเรื่องพิธีกรรม ก็จะมีมอบหมายให้ปู่อาจารย์เป็นหลักในการดำเนิน ในสมัยก่อนนั้นชาวบ้านจะให้ความเคารพและเชื่อฟังปู่อาจารย์พอๆ กับพระสงฆ์ นอกเหนือจากการได้รับเครื่องไทยทานอย่างเดียวกับพระสงฆ์ในพิธีต่างๆ แล้ว ชาวบ้านจะรวบรวมข้าวเปลือกมอบให้แก่ปู่อาจารย์ เพราะต้องการให้ปู่อาจารย์มีเวลากับการดำเนินอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องไปตรากตรำทำนาอีก กล่าวกันว่าวัดไหนถ้าเจ้าอาวาสและปู่อาจารย์ไม่กลมเกลียวกันแล้ว วัดนั้นมักจะเสื่อม ชาวบ้านอาจเรียกอาจารย์หรือปู่จารย์ เป็นต้น การให้การยอมรับนับถือ “ปู่จารย์” ของภาคเหนือปรากฏดังคำสุภาษิตที่คุ้นหูว่า “น้อยบ่ดีเป็น อาจารย์หนานบ่ดีเป็นจ่าชอ” หมายความว่า “น้อย” คือ ผู้ที่เคยเป็นแค่เณร ความรู้น้อยไม่ควรยกย่องให้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์วัด ส่วน “หนาน” คือ ผู้ที่บวชเป็นพระมาแล้ว ถือว่ามีความรู้มากควรยกย่องให้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์วัด ไม่ควรให้ไปเป็นช่างชอ ซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมก็เป็นกันได้ และคุณสมบัติของปู่จารย์ คุณลักษณะที่สำคัญของปู่จารย์ในทางพระพุทธศาสนาแบบล้านนา ผู้ที่จะเป็นปู่จารย์ประจำวัดได้ น่าจะต้องมีองค์ประกอบ (มณี พะยอมยงค์, 2539: 1-8) คือ

1. เคยบวชเรียนมาแล้ว หากไม่เคยบวชเรียนมาเป็นปู่จารย์ไม่ได้ เพราะจะไม่มีความรู้ด้านพิธีการทางศาสนาและขาดความเชื่อถือจากชาวบ้าน
2. ต้องมีความประพฤติดี คือ อย่างน้อยต้องประพฤติดีที่เรียกว่าน้องๆ พระประพฤติดีอย่างไรนั้น คงเป็นความดีทั่วไปที่ยอมรับกัน เช่น ไม่ดื่มเหล้าเมายา ไม่เสเพลประพฤติผิดทางชู้สาว กล่าวคือ น่าจะหมายถึง ประพฤติในศีล 5 ข้อ รวมทั้งความประพฤติอื่นๆ เช่น มีน้ำใจต่อผู้อื่น ไม่ติฉินนินทา ใจเย็น เป็นที่น่าเคารพ เป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านอื่นได้ เป็นต้น
3. ต้องเป็นผู้มีน้ำใจ กล้าแสดงออก คือ ผู้นำด้านพิธีสงฆ์ และผู้นำพิธีกรรมชาวบ้านได้
4. ต้องคล่อง ผู้รับบอกว่าต้องมีคุณสมบัติคล่องแคล่ว หากเชื่องช้าก็จะเป็นปู่จารย์ไม่ได้
5. ต้องสละเวลาส่วนตัว และต้องมาอยู่ที่วัด เรื่องนี้สำคัญปู่จารย์ต้อง

มาประจำอยู่ที่วัด เพื่อที่หากมีชาวบ้านมาติดต่อให้ไปประกอบกิจกรรมศาสนาที่บ้าน ต้องพร้อมที่จะรับงานได้ หากมีภาระที่บ้านต้องออกไปประกอบอาชีพทำมาหากิน คงทำงานนี้ไม่ได้ ดังนั้นปุ่จารย์จะต้องประจำอยู่ที่วัด เพื่อคอยรับงานจากชาวบ้าน

การจะเปลี่ยนตัวปุ่จารย์นั้นขึ้นอยู่กับความประพฤติส่วนหนึ่ง หากความประพฤติไม่เรียบร้อยกรรมการวัดก็สามารถเปลี่ยนตัวได้ หรือหากอายุมากแล้วก็เปลี่ยนตัวได้ ด้านอายุนั้นไม่ได้มีการกำหนดว่าต้องมีอายุเท่าไร จึงเลิกทำหน้าที่ แต่ขึ้นอยู่กับความจำไม่หลงลืม ปุ่จารย์บางคนอายุมาก และเริ่มหลงลืมก็มักถูกเปลี่ยนตัว ผู้ที่จะมาทำหน้าที่ต่อมักมีการวางตัวไว้ล่วงหน้าแล้วว่าใครมีความเหมาะสม แนวทางพัฒนาปุ่จารย์ในฐานะอุบาสกที่อุปัชฌ์ และเผยแผ่พระศาสนา ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาในด้านแนวคิด และการกำเนิดปุ่จารย์ในพระพุทธศาสนา บริบทและสภาพปัญหาของปุ่จารย์ของล้านนา ตลอดจนถึงแนวทางการพัฒนาปุ่จารย์ในจังหวัดต่าง ๆ เช่น อำเภอมือง จ.ลำปาง เพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังสามารถนำเอาแบบอย่างที่ดีเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องในสังคมปัจจุบันสืบต่อไป

แนวคิดและความหมายของปุ่จารย์ในทางพระพุทธศาสนาแบบล้านนา

ปุ่จารย์, มรรคนายก, มัคทายก “ผู้นำทาง”, ผู้แนะนำทางบุญ เป็นผู้แนะนำจัดแจงในเรื่องทางบุญทางกุศล และ เป็นหัวหน้านำชุมชนฝ่ายคฤหัสถ์ในศาสนพิธี เช่น อาราธนาศีล อาราธนาธรรม กล่าวนำถวาย เป็นต้น ตามปกติทำหน้าที่ประจำอยู่กับวัดใดวัดหนึ่ง เรียกว่าเป็นมรรคนายกของวัดนั้นๆ ผู้นำทางบุญของเหล่าสาธุชน เรียกเพี้ยนไปว่า มรรคทายก ซึ่งแปลว่า ผู้ให้ทาง หรือ ผู้ให้ทางสวรรค์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 568)

มัค คือ มรรค แปลว่าทาง หนทาง หมายถึง มรรค 8 นายก-ผู้นำ ทายก แปลว่าผู้ให้ (ชาย) ถ้าเป็นหญิงเรียก ทายิกา คนไทยต่อมาเรียกว่า ผู้มาทำบุญที่วัด มัคทายก-เป็นคำผิดเรียกกันจนติดปาก ที่ถูกต้อง คือ มัคทายก หรือ มรรคนายก คนจะเป็นมัคนายกได้ ก็รู้พิธีการ คำสวด บทสวดนำทายก-ทายิกาให้ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะทำพิธีอะไร เช่น ถวายอาหาร อาราธนาศีล 5 ศีล 8 สังฆทาน ฯลฯ ส่วนใหญ่มาจากคนที่เคยบวชพระมาก่อน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 568)

ซึ่งปุ่จารย์ นอกจากความหมายตามศัพท์แล้วยังสามารถนิยามความหมายของปุ่จารย์ในความหมายอื่นๆ คือ เป็นเสมือนผู้นำที่มีความเสียสละ อนุเคราะห์ สังคมสงเคราะห์งานทางด้านพิธีกรรม ตลอดจนการให้คำแนะนำแก่คนในชุมชน สังคม ให้ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ช่วยพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอีกช่องทางหนึ่งด้วย

ผู้นำการประกอบศาสนพิธีและพิธีกรรมต่างๆ จึงมีคำเรียกเฉพาะว่า อาจารย์วัด พ่ออาจารย์ ปู่อาจารย์ หรือปุ่จารย์ (ทางการคือ มัคทายก/มรรคทายก) (อนุ เนินหาด, 2547: 15)

มรรคทายก, มัคทายก “ผู้นำทาง”, ผู้แนะนำทางบุญ เป็นผู้แนะนำจัดแจงในเรื่องทางบุญทางกุศล และ เป็นหัวหน้านำชุมชนฝ่ายคฤหัสถ์ในศาสนพิธี เช่น อาราธนาศีล อาราธนาธรรม กล่าวนำถวาย เป็นต้น ตามปกติทำหน้าที่ประจำอยู่กับวัดใดวัดหนึ่ง เรียกว่าเป็นมรรคทายกของวัดนั้นๆ ผู้นำทางบุญของเหล่าสัปบุรุษ เรียกเพี้ยนไปว่า มรรคทายก ซึ่งแปลว่า ผู้ให้ทาง หรือ ผู้ให้ทางสวรรค์

มรรคทายก แปลว่า ผู้นำทาง คือ ผู้นำบุญ ผู้แนะนำทางบุญ ผู้ชี้ทางบุญ เขียนว่า มัคทายก ก็มี มรรคทายก ใช้เรียกคฤหัสถ์ผู้ประสานติดต่อระหว่างวัดกับชาวบ้านในกิจการต่างๆ ของวัด หรือผู้เป็นหัวหน้าในพิธีทำบุญในวัด เช่น นำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร นำถวายทานตลอดจนจัดแจงดูแลศาสนพิธีอื่นให้ถูกต้องเรียบร้อย มรรคทายกที่ดีและเก่งจะทำงานบุญต่างๆ ในวัดสำเร็จเรียบร้อย และเป็นระเบียบสวยงาม มรรคทายก อาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้ และแต่ละวัดอาจมีหลายคนก็ได้ มรรคทายก แปลว่า ผู้ให้ทาง หรือ ผู้บอกทางบุญทางสวรรค์ให้ เป็นคำเรียกที่เพี้ยนมาจากคำว่า มรรคทายก

มัคทายก (บาลี) หรือ มรรคทายก (สันสกฤต) แปลว่า ผู้นำทาง คือ ผู้นำบุญ ผู้แนะนำทางบุญ ผู้ชี้ทางบุญ ใช้เรียกคฤหัสถ์ผู้ประสานติดต่อระหว่างวัดกับชาวบ้านในกิจการต่างๆ ของวัดหรือผู้เป็นหัวหน้าในพิธีทำบุญในวัด เช่น นำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร นำถวายทาน ตลอดจนจัดแจงดูแลศาสนพิธีอื่นให้ถูกต้องเรียบร้อย อาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้ และแต่ละวัดอาจมีหลายคนก็ได้ มัคทายกที่ดีและเก่งจะทำงานบุญต่างๆ ในวัดสำเร็จเรียบร้อยโดยเป็นระเบียบสวยงาม และราบรื่นไม่ติดขัด

ในทุกสังคมจะมีแบ่งเป็นชนชั้นต่างๆ แต่ละชนชั้นจะมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันคนธรรมดาถือว่าอยู่คนละชนชั้นกับพระสงฆ์หรือนักบวช จะไปก้าวล้ำรุ่มร่ามไม่ได้เด็ดขาด ด้วยเหตุผลที่เราเชื่อกันว่า พระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า หากเราได้ทำบุญประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว จะทำให้ได้บุญและได้ขึ้นสวรรค์ เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว ทุกคนย่อมต้องการพ้นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้นไม่ว่าในชาตินี้หรือชาติหน้า ซึ่งพระสงฆ์ช่วยได้คนกลางที่จะทำหน้าที่ระหว่างคนธรรมดากับพระสงฆ์ ภาคเหนือเรียกว่า “ปู่จารย์” ภาคกลางเรียกว่า “มัคนายก/มรรคนายก”

“ปู่จารย์” เป็นคำเรียกที่ชาวบ้านทั่วไปเรียก คำเต็มคือ “ปู่อาจารย์” หรือ “ปู่อาจารย์” หากอายุไม่มากนักบางแห่งก็เรียกว่า “ป้อจารย์” หมายถึง พ่ออาจารย์ (มณี พะยอมยงค์, 2539: 1-8)

“ปู่อาจารย์ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ทางด้านพุทธศาสนาและพุทธศาสนพิธี เป็นผู้ดำเนินการไหว้พระ รับศีล เวณทาน หรือการประกอบพิธีต่างๆ ทั้งการประกอบพิธีในวัดและในบ้าน ผู้ที่จะเป็นปู่อาจารย์ได้นั้นกำหนดไว้ว่าจะต้องเป็นหนานหรือผู้ลาลึกขาบทในขณะที่เป็นพระสงฆ์ในการที่ชาวบ้านจะทำบุญไหว้พระต่างๆ ในวัดนั้น ปู่อาจารย์จะเป็นผู้กล่าวนำการไหว้ การรับศีล การอาราธนาธรรม และการโอกาส เวณทาน หรือการกล่าวมอบเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์ ส่วนในการทำพิธีในบ้านหรือนอกวัดนั้น ปู่อาจารย์ก็จะทำหน้าที่เดียวกันนี้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ปู่อาจารย์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่จะประสานหรือทำความเข้าใจระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์และศาสนพิธี ในบางวัดที่เจ้าอาวาสไม่สันทัดเรื่องพิธีกรรม ก็จะมอบหมายให้ปู่อาจารย์เป็นหลักในการดำเนินนี้ ในสมัยก่อนนั้นชาวบ้านจะให้ความเคารพและเชื่อฟังปู่อาจารย์พอๆ กับพระสงฆ์ นอกเหนือจากการได้รับเครื่องไทยทานอย่างเดียวกับพระสงฆ์ในพิธีต่างๆ แล้ว ชาวบ้านจะรวบรวมข้าวเปลือกมอบให้แก่ปู่อาจารย์ เพราะต้องการให้ปู่อาจารย์มีเวลากับการดำเนินนี้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องไปตรากตรำทำนาอีก กล่าวกันว่าวัดไหนถ้าเจ้าอาวาสและปู่อาจารย์ไม่กลมเกลียวกันแล้ว วัดนั้นมักจะเสื่อม ชาวบ้านอาจเรียกอาจารย์หรือปู่จารย์ เป็นต้น”

ปู่จารย์บางคนมีความรู้ทางพิธีกรรมมากกว่าเจ้าอาวาสบางรูปเสียอีก การให้การยอมรับนับถือ “ปู่จารย์” ของภาคเหนือปรากฏดังคำสุภาษิตที่คุ้นหู

ว่า “น้อยปติเป็นอาจ่านนปติเป็นจางซอ” ความหมายคือ “น้อย” คือ ผู้ที่เคยเป็นแค่เณร ความรู้น้อยไม่ควรยกย่องให้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์วัด ส่วน “หนาน” คือ ผู้ที่บวชเป็นพระมาแล้ว ถือว่ามีความรู้มากควรยกย่องให้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์วัด ไม่ควรให้ไปเป็นช่างซอ ซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมก็เป็นกันได้

บทบาทและหน้าที่ของปูjárยในการเผยแผ่และสื่อสารธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบล้านนา

1) บทบาทการสร้างศาสนทายาท

ปูjárยในทางพระพุทธศาสนาแบบล้านนา มีหน้าที่ปลูกฝังและส่งเสริมกุลบุตรและกุลธิดาให้เป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรมมีจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งสามารถชักจูงให้ลูกๆ เข้าถึงพระรัตนตรัยได้ยังให้ปฏิบัติหน้าที่แทนตนทุกอย่าง ถือได้ว่าเป็นบทบาทต่อการสร้างศาสนทายาทที่เห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งยังเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย

2) บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ทรงเริ่มทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการแสดงธรรมแก่พระสงฆ์ทั้งหลายจนเกิดมีพระอรหันต์สาวกขึ้นในโลก จากนั้นพระองค์ทรงเริ่มส่งพระสงฆ์เหล่านั้น ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีจุดประสงค์ คือ เพื่ออนุเคราะห์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายเข้าใจในหลักธรรม ทั้งหัวข้อธรรมและความหมายของธรรมอย่างชัดเจน

การส่งพระสาวกไปประกาศหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเผยแผ่ให้กับ บุคคลผู้ยังมีกิเลสให้เข้าใจหลักธรรมคำสอนแต่การที่จะประกาศอย่างเดียวไม่พอต้องมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลต่างๆ ด้วยเหตุนี้เองการประกาศตนเป็นอุบาสกมัคทายกสมัยพุทธกาล ที่เป็นธุระในด้านกำลังส่งเสริมอำนวยความสะดวกด้วยปัจจัยต่างๆ พร้อมกับทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว คือ การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม การชักจูงไปฟังธรรม การสนทนาธรรม

3) การสนับสนุนด้านปัจจัยในการสื่อสารธรรม

การสนับสนุนด้านปัจจัยต่อการสื่อสารธรรมในสมัยพุทธกาล ทำได้หลายวิธีแต่ที่เห็นเด่นชัดก็ใช้การสื่อสารมาเป็นปัจจัย ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อพระพุทธ

ศาสนา ถึงแม้สมัยพุทธกาลมีคนยากไม่ใช่กับบวช แต่เป็นคนอยู่เบื้องหลังของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา เป็นขุมกำลังที่สำคัญรองลงมาจากพระสาวก เป็นบุคคลที่ช่วยให้และแสวงหาทั้งกำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญาคอยให้ความอุปถัมภ์ในด้านต่างๆ แก่พระสงฆ์ และเป็นเครื่องจักรตัวสำคัญในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ไม่ใช่คอยให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างเดียว แต่ยังทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา สมัยพุทธกาลหลายท่าน ได้มีการสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรมหลายวิธี เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การถามปัญหา การสนับสนุนปัจจัยให้กับพระสงฆ์และบุคคลอื่นที่นับถือลัทธิอื่น ๆ

4) บทบาททางด้านสังคม ด้านพิธีกรรมและสังคมสงเคราะห์

เป็นความเชื่อของชาวบ้านมาแต่โบราณซึ่งเป็นเรื่องที่ดี ไม่เกิดโทษหรือความเสื่อมเสียต่อชุมชน เป็นการสะเดาะเคราะห์ให้หมดไป ชาวบ้านก็จะมาขอให้ทำพิธี คือ ขอให้ไปส่งดวงให้หน่อย ส่วนใหญ่จะไม่สบาย เมื่อไปให้หมอเข้าทรงดู (หมอพื้นบ้าน) มักทักว่า ไปที่นั่นที่นี้มาแล้วถูกผีทักให้เรตกใจ เช่น เดินไปที่ต้นไม้ใหญ่ นางไม้ไม่ได้กินอะไรก็มาทักเราเราจะสะดุ้งจิตไม่สบายและทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยต้องไปหาปู่จารย์ให้ทำพิธีกรรมทำดวง อาจจะไม่ใช้ปู่จารย์ก็ได้ ไปหาคนที่เคยบวชเรียนแล้วก็ได้

5) หน้าที่ของปู่จารย์

ในการทำบุญทุกครั้ง ชาวพุทธจึงถือคติว่าต้องให้เจ้าหลัก 3 ประการนี้ โดยเริ่มต้นจะทำข้อไหนก่อนก็ได้ เช่น รับศีลแล้วฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ (ภาวนา) จบลงด้วยการถวายทาน เป็นต้น ความนิยมนี้นี้ได้แพร่หลายทั่วไปจนกลายเป็นประเพณีทางศาสนาไป พิธีกรรมแบบนี้จึงสมมติเรียกกันต่อมาว่า “ศาสนพิธี” โดยมีผู้นำศาสนพิธี, มรรคนายก หรือ ปู่จารย์ เป็นผู้เชื่อมหรือประสานให้พิธีกรรมต่างๆ นั้นสำเร็จลงด้วยดีทุกๆ ประการ

“ปู่จารย์” นอกจากเงินที่ได้จากเจ้าภาพมอบให้แล้ว เงินค่าครองชีพอีกส่วนหนึ่งได้จากการทำพิธีให้ชาวบ้าน เช่น พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ สำหรับงานมงคลต่างๆ หรือ พิธีส่งเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์ การรับหน้าที่ปู่จารย์ประจำวัด บางแห่งบอกว่าจ่ายอมเป็นปู่จารย์ เพราะชุมชนผลักดันให้เป็น ต้องเสียสละเวลาส่วนตัวมาก ไม่ได้ทำงานหารายได้ หากมีคนอื่นเป็นแทนจะเลิก

ผู้ที่จะเป็นปุ่จารย์จะต้องมีจิตใจที่ต้องการช่วยเหลือสังคม หรือชุมชนส่วนหนึ่งด้วย และหากมีอาชีพอื่นที่ทำรายได้ให้มากกว่าการเป็นปุ่จารย์ ก็คงไม่อยากจะมาเป็นปุ่จารย์เพราะต้องสละเวลาอีกทั้งต้องมีความพร้อมอยู่เสมอ “ปุ่จารย์” ทำหลายหน้าที่อยู่เหมือนกัน ทั้งทำหน้าที่เป็น “มัคนายก” แบบทางภาคกลาง ทำหน้าที่ส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์ อีกทั้งยังต้องทำหน้าที่เป็น “สัปเหร่อ” ด้วยเหตุผลดังกล่าว “ของปัจจัย” ควรต้องได้เพิ่มมากขึ้นเพราะปุ่จารย์ คือ ผู้เชื่อมและประสานให้ศาสนพิธีต่างๆ นั้นสำเร็จลงได้ด้วยตามวัตถุประสงค์ในกิจการงานนั้นๆ อย่างดี และถูกต้องตามขนบธรรมเนียมและประเพณีตามบริบทของสภาพสังคมต่างๆ เป็นต้น

ปุ่อาจารย์กับภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคม

ชาวล้านนามีความเชื่อเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพกายและใจว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างธาตุ (กาย) กับขวัญ (จิตใจ) คือ เมื่อมีเหตุทำให้ร่างกายและจิตใจเสียสมดุลก็จะส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพกายและใจ ดังนั้นชาวล้านนา จึงมีการดูแลสุขภาพกายและใจอย่างครอบคลุม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เช่นเดียวกับการดูแลสุขภาพของพุทธบริษัทชาวล้านนา จากความเชื่อเกี่ยวกับธาตุและขวัญของชาวล้านนาทำให้ชาวล้านนาเกิดการแสวงหาวิธีการดูแลสุขภาพกายและใจ โดยนำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนามาใช้ในการบำบัดกายและใจ คือ ทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ พิธีส่งเคราะห์ พิธีสะเดาะเคราะห์ รักษาผู้ที่มีความทุกข์ ไม่มีความสุขกายและใจ ที่มุ่งเน้นให้เกิดการบำบัดรักษา “ธาตุ” และ “ขวัญ” ให้กลับคืนสู่ภาวะสมดุล โดยที่ธาตุ (กาย) จะใช้สมุนไพรที่มีสรรพคุณในการขับพิษหรือถอนพิษ รวมทั้งใช้สมุนไพรในการบำรุงร่างกายและปรับสมดุลธาตุในร่างกายที่ขาดสมดุลจากการมีความทุกข์กายและใจ

ผู้นำ “ปุ่จารย์” หรือ “มัคนายก” ที่ให้การปกป้องคุ้มครองผู้ที่มาขอความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นบริวารในหมู่คณะ และสมาชิกในครอบครัว แม้กระทั่งผู้ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ผู้นำที่ดีจึงมีความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือ ปกป้อง คุ้มครอง ดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีจิตใจหนักแน่น เสียสละ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่เห็นแก่พวกพ้อง ทำเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นสำคัญ การนำของ “ปุ่จารย์” หรือ “มัคนายก” นี้จะเป็นการนำไปสู่หลักศีลธรรมและจริยธรรมที่ดีขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงความประพฤติไปในทางที่ถูกที่ควรอย่างชัดเจนให้กระทำความดี ละเว้นกรรมชั่ว ตลอดจนมีการอบรมธรรมะให้ผู้

อื่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิต ทักษะคติในการกระทำสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น สามารถพัฒนาจิตใจของตนให้สูงขึ้นในทางโลกและทางธรรม หรือผู้นำที่มีคุณธรรม เป็นผู้นำที่ดี เป็นผู้นำที่มีความซื่อสัตย์เป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน เป็นผู้นำที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรมในการนำพาตนเองให้ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมที่ดีจนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่น และอบรมสั่งสอนผู้อื่นให้เป็นคนดี มีความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า โดยยึดธรรมะเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ สามารถยกระดับจิตใจของผู้ใต้ปกครองให้สูงขึ้นตาม

คุณลักษณะของปู่อจารย์ ปู่อจารย์เป็นพุทธบริษัท 4 ไม่หวงวิชาความรู้ มีความน่าเคารพ, เชื่อถือ มีจิตอาสา, เสียสละ, ศีล 5 ผู้นำประสานทางความเชื่อและจิตวิญญาณทางศาสนา, เป็นพุทธบริษัท 4 มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความกล้าแสดงออก มีความรู้ทางธรรมะ, พิธีดี มีความน่าเลื่อมใส, ศรัทธา ตรงต่อเวลา, มีศีลธรรม รู้ศาสนพิธีดีทั้งในท้องถิ่น รู้พิธีกรรมในปัจจุบัน รู้ภาษาและการออกเสียง มีจิตวิทยา, จิตอาสา ยึดหลักธรรมนำชีวิต เป็นต้นแบบที่ดีของคน มีความรู้เข้าใจประเพณีและวัฒนธรรมล้านนาดี เข้าใจสภาพบริบทสังคมดี ยึดหยุ่นในการทำงานได้ดี ไม่ปลูกฝังความเชื่อที่ผิดๆ สั่งสอนให้คนเป็นคนดี ยอมรับฟังความคิดเห็น เข้าความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสภาพสังคม รู้ทันโลกยุคใหม่ สื่อใหม่ เพิ่มทักษะอาชีพตนเอง ไม่ปิดกั้นความรู้ใหม่ๆ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีความอดทนสูงและมีความสอดคล้องกับ ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ อันเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดดุลยภาพแห่งการดำรงอยู่ร่วมกันของชีวิตและสรรพสิ่ง ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียว ไม่ควรละเมิดให้เสียดุลยภาพ เพื่อให้การดำรงเผ่าพันธุ์ และการรักษาระบบวิถีชีวิตที่จะได้พึ่งพาอาศัย ซึ่งความเชื่อและพิธีกรรมทางสังคมประเพณีเดิม มิได้สูญหายไปไหน แต่ยังคงฝังลึกอยู่ในจิตสำนึกของคนส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากคนในสังคมไทยยังนิยมบนบานศาลกล่าวและทำพิธีต่างๆ อยู่มากสื่อผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น “ปู่อจารย์” (เปล่ง ขึ้นกลืนรูป, 2531: 35-55) มีจิตใจสงเคราะห์เป็นต้นทุนของอาชีพ มีใจเป็นกลางไม่เลือกข้าง มีอภิสิทธิ์ในชุมชน ควรมีความรู้ภาษาบาลี รู้ลึก รู้จริง รู้ชัดแจ้งในพิธี แสวงหาความรู้ต่อเนื่อง มีความยึดหยุ่นสูง กล้าพูดเชื่อเชิญในทางดี ช่วยสงเคราะห์ผู้ทุกข์ใจ ไม่ควรปลูกเสกพิธีกรรม ดำเนินตามครรลองประเพณีและวัฒนธรรม ยึดถือแบบแผนประเพณีท้องถิ่น เข้าใจปัญหาสังคมปัจจุบัน

ไม่ก้าวร้าวหรือเชื่อมั่นในตนเองสูงจนเกินไป ไม่ข้ามขั้นตอนพิธีกรรม สอนยากในคนรุ่นเก่า ไม่ตรงต่อเวลา เชื่อมมั่นในตนเองสูง ขาดการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมล้ำนาคที่ดีๆ ขาดการสั่งสอนต่อที่ดี ยุคสมัยเปลี่ยนทุกสิ่งเปลี่ยนแปลง รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคสมัยใหม่ ไม่น่าจะจนเกินขอบเขตหน้าที่ มีศีล 5 ประจำ

ปูอาจารย์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของปูจารย์นั้น มีความสำคัญและควรเน้นมากกว่า ตัวเนื้อหาภูมิปัญญาเป็นหลักการอย่างหนึ่งที่ต้องคิดกันในแง่ของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ หรือนำเอามาปรับใช้ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาอาชีพ พัฒนาสังคม หรือการเสริมสร้างทางวิชาการ ส่วนตัวเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความล้าสมัย หรือมันจบสิ้นในตัวของมันเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หลายอย่างอาจจะเอามาใช้ไม่ได้ในปัจจุบัน แต่กระบวนการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ไม่ได้แล้วนั้น บางที่ยังสามารถเอามาใช้ได้ เพราะฉะนั้นจึงควรเน้นในประเด็นที่เรียกว่า กระบวนการ “กำเนิด” เพราะคำว่ากำเนิด เป็นกิริยาที่คนอื่น หรือส่วนอื่นมาทำให้เกิดภูมิปัญญา คนเป็นผู้ทำให้เกิด อยู่ดีๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ ซึ่งกระบวนการกำเนิดภูมิปัญญาประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ 1) ต้องมีปัจจัยพื้นฐาน ต้องมีข้อมูลเก่า หรือภูมิปัญญาเก่า มีองค์ความรู้เก่า มีสถานภาพเก่าเป็นตัวเริ่มต้น 2) ส่วนที่สำคัญที่สุด คือ คน ทั้งนี้เพราะคน คือ ผู้ที่จะนำเอาปัจจัยพื้นฐานมาเชื่อมต่อกับประสบการณ์ของตนเอง คนที่ทำให้เกิดภูมิปัญญา ถ้าไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เป็นการยากที่จะทำให้เกิดภูมิปัญญาได้

การประกอบพิธีกรรมและสี่ธรรมของพระพุทธศาสนา คือ พุทธศาสนิกชนจะปฏิบัติตนด้วยความเรียบร้อยสำรวม ด้วยการแสดงความเคารพตลอดพิธี มีวิธีการปฏิบัติที่ถือกันเป็นประเพณี เช่น วิธีแสดงความเคารพวิธีประเคนของแด่ภิกษุ วิธีทำหนังสืออาราธนา และทำใบปวารณาถวายจตุปัจจัย วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม วิธีกรวดน้ำ วิธีตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป และพิธีของพระภิกษุสงฆ์ที่มีวิธีบังคับทุกในพิธีทำบุญอายุ พิธีศพ ฯลฯ พุทธศาสนพิธี มีระเบียบพิธีโดยเฉพาะในแต่ละพิธี งานต่างๆ ตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต งานวันนักขัตฤกษ์ และเทศกาลต่างๆ จะมีพุทธศาสนพิธีแทรกอยู่ทั้งสิ้น เช่น งานมงคลสมรส งานทำบุญฉลองต่างๆ งานศพ งานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ ถ้วนต้องพึงพาอาศัย “ปูจารย์”

ในการช่วยเหลือดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น

การประกอบศาสนพิธี เป็นอุบายดึงคนเข้าวัด เป็นการเชื่อมพระกับชาวบ้าน และชาวบ้านกับชาวบ้านไม่ให้ห่างเหินกัน อีกทั้งยังเป็นการเตือนสติให้คนได้ฉุกคิดอย่าปล่อยให้อารมณ์อารมณ์ชั่ววูบต่างฝ่ายต่างก็มีบทบาท ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยมีเป้าหมาย คือ ความอยู่รอดของศาสนา สร้างศรัทธาในศาสนา และความสามัคคีในหมู่คณะและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของปุ๋จาร์ยนั้นเป็นเรื่องที่ก่อกำเนิด สังคม และปรับเปลี่ยนตามเหตุปัจจัยอยู่ในจิตใจ ระบบพฤติกรรม ความเคยชิน และความสันทัด จัดเจนที่เรียกเป็นองค์รวมว่า “วัฒนธรรมชาวบ้าน” โดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการทดสอบในชีวิตจริง ผ่านกาลเวลา สถานการณ์ และบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิจ จึงเป็นธรรมดาที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายสิ่งหลายอย่างย่อมตกสมัยไป ทว่าพร้อมกันนั้นก็ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกหลายสิ่งหลายอย่างก็ยังคงอยู่ หากแต่มีการปรับใช้ตามสถานการณ์และงอกงามเติบโตต่อไป ดังจะเห็นเป็นตัวอย่างในเรื่องของการประยุกต์ใช้ศาสนธรรม เรื่องอาหาร เรื่องยาสมุนไพรหรือหมอพื้นบ้าน เป็นต้น บางครั้งก็มีการผลิตซ้ำหรือไม่ก็มีการสร้างภูมิปัญญาขึ้นใหม่เพื่อแก้ปัญหาในบริบทใหม่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมความว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เหมือนชีวิตมนุษย์ คือ มีเกิด ดับ ปรับเปลี่ยน เรียนรู้ใหม่ และงอกงามอยู่เสมอ (พระมหาราชครูฯ, 2511: 15-22)

“ปุ๋จาร์ย” มีการพลวัตหรือมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ฉะนั้นเมื่อศึกษาเรื่องภูมิปัญญาย่อมองในภาพนิ่ง เพราะภูมิปัญญาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการทางวัฒนธรรม การที่จะเข้าใจหรือได้ประโยชน์จากภูมิปัญญาของชุมชนหรือท้องถิ่นใด เราต้องเข้าใจกระบวนการของภูมิปัญญาด้วยการพลวัตหรือการเปลี่ยนแปลง “ปุ๋จาร์ย” อาจเกิดจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ คือ (พระมหาราชครูฯ, 2511: 15-22)

1. ทรัพยากรและสภาพแวดล้อม
2. คตินิยมวัฒนธรรม
3. ประโยชน์ใช้สอย
4. อิทธิพลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

4.1) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการคมนาคม

4.2) แบบแผนการผลิตและการบริโภคของคนในสังคมไทย

ปัจจุบันการจัดการความรู้เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย แต่มักจะมองข้าม “ปุ๋จาร์ย” ที่เป็นรากเหง้าของสังคมที่แท้จริง การจัดการความรู้ “ปุ๋จาร์ย” เป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่า ของกิจกรรมของกลุ่มบุคคลหรือชุมชนท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนความรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่นเอง โดยคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชนท้องถิ่น ร่วมกับสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ตามบริบทของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในกิจกรรมของตนจากประสบการณ์จริงหรือ “ความรู้ปฏิบัติ” จนเกิดเป็นฐานความรู้ของผู้ปฏิบัติ จากฐานความรู้เมื่อนำไปทดลองปฏิบัติจริง ก็ก่อให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ ทุกคนรู้สึกดีที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน เหมือนมีเพื่อนช่วยคิด ช่วยทำ ส่วนเป้าหมายสำคัญของการจัดการความรู้ “ปุ๋จาร์ย” นั้นคือ เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง เน้นความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืนบนรากฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่กับความรู้ท้องถิ่นไทยเดิม

การจัดการความรู้ “ปุ๋จาร์ย” เน้นความร่วมมือไม่ใช่การแข่งขัน เน้นการแบ่งปันไม่ใช่การผูกขาด เป็นมิติด้านคน ไม่ใช่เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งผลที่ได้รับจากการจัดการความรู้ คือ มีชีวิตที่ดีและมีความสำเร็จร่วมกัน ความรู้ที่สำคัญ คือ ความรู้ในเชิงปฏิบัติ การจัดการความรู้เน้นความรู้ในคน ความรู้ฝังลึก หรือความรู้ซ่อนเร้น โดยผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายจึงจำเป็นต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ต้องเข้าใจธรรมชาติของภูมิปัญญา ต้องให้เกียรติชาวบ้านเป็นคนคิดเองทำเอง และประยุกต์ดัดแปลงสิ่งที่อยู่ในสำนึก หรือเบื่องลึกลึกความเคยชินของเขามาปรับใช้ เป็นเรื่องที่คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จะต้องเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้าง สืบสานหรือพัฒนา “ปุ๋จาร์ย” นั้นๆ ให้สามารถเชื่อมต่อกับสมัยใหม่ หรือมีการประยุกต์ใช้ให้สมสมัย มิฉะนั้นความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมา ก็อาจขาดการสืบทอดหรือตายไปในที่สุด

สรุป

ประเพณีมีขั้นตอนการปฏิบัติในรายละเอียดแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ขึ้นอยู่กับการประกอบพิธีกรรมของแต่ละประเพณี และจะต้องมีขั้นตอน และการปฏิบัติก่อนพิธีกรรม ขั้นตอนและการปฏิบัติในพิธีกรรม และขั้นตอนการปฏิบัติหลังพิธีกรรม ถือเป็นกิจกรรมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ก่อให้เกิดผลดีต่อสังคม เกิดขวัญกำลังใจ เกิดความร่วมมือ เป็นสิ่งที่มีผลทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และจิตใจของคนในสังคมนั้นๆ และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเหมาะสม การปฏิบัติตามประเพณีนั้นก็จะให้คุณค่าต่อชีวิตและสังคม

บรรณานุกรม

- เปล่ง ขึ้นกลิ่นธูป. (2531). ตำราพิธีกรรม พิมพ์ที่ระลึก อนุสรณ์งานวันอดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศาราม ปีที่ 71. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธวงศาราม.
- พระมหาราชครูฯ. (2511). ประเพณีไทย ฉบับพระมหาราชครู. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลูกส.ธรรมภักดี.
- มณี พยอมยงค์. (2525). ประวัติและวรรณคดีลานนา. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- _____. (2539). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ฉบับต้นแบบ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วสิน อินทสระ. (2533). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อนุ เนินหาด. (2547). ฝัปปุยา พระสงฆ์ ปู่จ่าน ป่าเหี้ยว และสัปเทร่อ. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.